

Zbigniew Podgórski, Przemysław Charzyński, Tomasz Sojka

PROJEKT MIĘDZYNARODOWYCH PRAKTYK DYDAKTYCZNYCH W KSZTAŁCENIU I DOSKONALENIU NAUCZYCIELI GEOGRAFII

WPROWADZENIE

W maju 2004 r. Polska stała się pełnoprawnym członkiem Unii Europejskiej. Wydarzenie to niewątpliwie wpłynęło na ilość projektów realizowanych pomiędzy polskimi i zagranicznymi ośrodkami edukacyjnymi na szczeblach od szkoły podstawowej po uczelnie wyższe. Najpopularniejszymi europejskimi programami związanymi z edukacją są m.in. Comenius, Erasmus, Erasmus+. W każdym z wymienionych jednym z najważniejszych celów była mobilność edukacyjna uczniów, studentów, a także kadry, nauczycieli, w tym nauczycieli akademickich. Program Erasmus (obecnie Erasmus+) ma długą tradycję i był realizowany przez uczelnie wyższe krajów Unii już w latach 80. XX w. Od 1987 r. uczestniczyło w nim 3 mln¹ osób, z czego 250 tys. studentów miało możliwość spędzenia części studiów za granicą lub podjęcia stażu w zagranicznej spółce, co dało im szansę na zwiększenie możliwości znalezienia pracy. Oprócz studentów wymianie tej podlegała również kadra akademicka i administracyjna w liczbie 46,5 tys. osób, co pozwoliło na poprawę jakości nauczania i uczenia się we wszystkich 33 krajach biorących udział w programie. Uczestniczyły w nim też państwa spoza Unii Europejskiej, np. Lichtenstein, Islandia, Norwegia, Szwajcaria i Turcja, a od 2014 r. w ramach Erasmus+ także Macedonia. Od roku akademickiego 1998/1999 do roku 2012/2013 w wymianie wzięło udział 139 557 polskich studentów, a do Polski przyjechało 56 396 obcokrajowców². Na szkolenia wyjechało ponad 30 tys. osób kadry, a około 17 tys. nauczycieli akademickich odbywało w Polsce szkolenia i prowadziło zajęcia. Najczęściej wybieranymi krajami przez studentów były Niemcy, Hiszpania oraz Francja. Na początku projektu uczestniczyło w nim 46 polskich szkół wyższych, a w ostatnim roku Kartę Uczelni Erasmusa miały już 324 uczelnie. Działalność programu została przedłużona do 2020 r. pod nazwą

---

¹ Dane liczbowe pochodzą z komunikatów prasowych ze stron Komisji Europejskiej (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-657_pl.htm; dostęp: 7.08.2015 r.).

² www.erasmus.org.pl

Erasmus+. Stwarzał on bowiem nie tylko możliwość mobilności długoterminowej w formie semestralnych czy rocznych wyjazdów na studia na uczelnie partnerskie, ale również krótkoterminowej wymiany dzięki podprogramom Kursów Intensywnych (*Intensive Programmes – IP*). Kursy trwały zwykle dwa tygodnie i były przygotowywane przez nauczycieli akademickich z co najmniej trzech uczelni dla grupy 10–60 studentów z tych szkół wyższych. Od 2014 r. wymiana studentów odbywa się też w ramach tzw. Partnerstw Strategicznych, których celem jest wdrażanie i upowszechnianie innowacyjnych rozwiązań w szkołach i na uczelniach, a efektem projektów ma być modernizacja oferty dydaktycznej, jej lepsze dostosowanie do potrzeb społeczeństwa i gospodarki oraz podniesienie jakości kształcenia (www.erasmusplus.org.pl).

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie aktywnej roli Pracowni Dydaktyki i Zakładu Geografii Krajobrazu Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK w realizacji mobilności w ramach wskazanych programów, kontynuowanej od 2013 r. przez Katedrę Gleboznawstwa i Kształtowania Krajobrazu Wydziału Nauk o Ziemi we współpracy z Wydziałem Biologii i Ochrony Środowiska.

PRAKTYKI ZAWODOWE I ICH ROLA

Celem praktyk zawodowych, odbywanych przez kandydatów na nauczycieli, jest zdobywanie umiejętności dydaktycznych z wykorzystaniem metod i środków dydaktycznych oraz zebranie pogłębionych wiadomości dotyczących roli i funkcjonowania placówki oświatowej z punktu widzenia perspektywy przyszłej pracy pedagogicznej (Czekańska 1973, Świtalski 1996). W takim rozumieniu praktyki pedagogiczne stanowią płaszczyznę konfrontacji w warunkach szkolnej rzeczywistości trzech składników wiedzy o zawartości pedagogicznej (ang. *pedagogical content knowledge – PCK*), tj. wiedzy kierunkowej, wiedzy pedagogicznej (z zakresu specjalności zawodowej) i umiejętności praktycznych (Lampiselkä 2008a). Ponadto warto podkreślić, że praktyki stwarzają okazję do szczegółowego zapoznania się z zespołem czynności zawodowych wykonywanych na określonym stanowisku pracy. Ze wskazanych względów nauczycielskie praktyki pedagogiczne są bardzo ważnym składnikiem przygotowania nauczycieli, ponieważ dostarczają powiązania między ich przygotowaniem na uniwersytecie i realnym nauczaniem oraz pracą edukacyjną w szkole (m.in. Czekańska 1973, Świtalski 1996, Podgórski 1997, Nikolov, Mitrova 2003, za: Parkkinen 2008b). Pobyt w szkole daje okazję studentom, by zdali sobie sprawę z poziomu i jakości opanowanej przez siebie kierunkowej wiedzy merytorycznej oraz wiedzy z zakresu dydaktyki, pedagogiki i psychologii. Kontakt z uczniami umożliwia dokonanie krytycznej oceny własnych zdolności, predyspozycji i ambicji w celu bardziej efektywnego przygotowania się do zawodu. Praktyka pedagogiczna stanowi pierwszy moment w ich życiu, gdy traktowani są jak nauczyciele i dlatego niezwykle cenne i pożądane jest, aby pozyskali i zasłużyli na to, co najważniejsze w tym zawodzie – sympatię i szacunek uczniów (Raykova, Nikolov 2008). Nie ulega wątpliwości, że najwięcej

korzyści kandydatom na nauczycieli przynoszą praktyki realizowane w tzw. szkołach ćwiczeń. Niestety liczba ośrodków akademickich dysponujących tego typu szkołami jest zbyt mała.

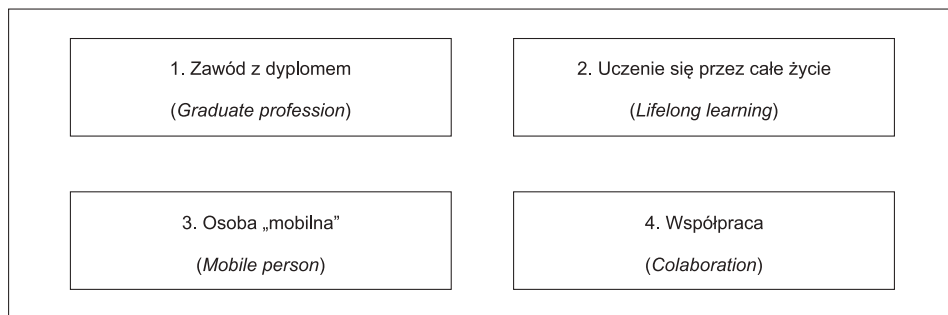
Podobnie jak w przypadku innych specjalności nauczycielskich, także kandydaci na nauczycieli geografii mają możliwość wykształcenia lub doskonalenia zawodowych i pedagogicznych umiejętności w toku praktyk pedagogicznych, w tym: obserwacji i planowania, przygotowania, prowadzenia i oceny lekcji, organizacji i monitorowania pracy uczniów oraz przygotowania dokumentacji związanej z procesem kształcenia. Działalność praktykanta obejmuje pełen tygodniowy wymiar czasu pracy nauczyciela. W tym czasie powinien (Podgórski 1997): prowadzić różne formy pracy dydaktyczno-wychowawczej; realizować program zajęć pozalekcyjnych; zapoznać się z formami współpracy z rodzicami; poznać możliwości działania w środowisku. Już w trakcie pierwszych dni praktyki zawodowej student powinien zapoznać się z organizacją szkoły, zwłaszcza jej strukturą, dokumentami oraz organizacjami uczniowskimi na jej terenie. Ponadto celowe jest poznanie przez niego specyfiki pracy w bibliotece i w świetlicy szkolnej. Szczegółowy zakres czynności obowiązujących studenta podczas praktyki jest różnie formułowany w materiale instruktazowym opracowanym przez wyższe uczelnie kształcące przyszłych nauczycieli (Błędowski i in. 2011, s. 76). Niemniej jednak „(...) występuje zgodność (choć niekompletna) zapisów funkcjonujących w programach praktyk z wytycznymi zawartymi w aktach prawnych regulujących kwestie organizowania oraz przebiegu praktyk pedagogicznych i kształcenia nauczycieli”. W każdym jednak przypadku zakres zadań studenta jest drobiazgowo omawiany przed rozpoczęciem praktyki, a następnie w formie pisemnej instrukcji zostaje przekazany studentom oraz ich szkolnym opiekunom. Z uogólnienia wyników analizy porównawczej tego typu dokumentów oraz własnych doświadczeń autorów wynika, że studenci kierunków przyrodniczych o specjalnościach nauczycielskich prowadzonych przez uczelnie wyższe w Polsce, podobnie jak w przypadku ich odpowiedników w innych krajach Unii Europejskiej³, zobowiązani są do uzyskania wiedzy i opanowania zbliżonych umiejętności praktycznych, takich jak:

- wykorzystanie w twórczy sposób wiedzy teoretycznej zdobytej w toku studiów kierunkowych oraz z zakresów psychologii, pedagogiki i dydaktyki;
- refleksyjne hospitowanie lekcji z przedmiotu kierunkowego prowadzonych przez opiekuna praktykanta (i ewentualnie lekcji z przedmiotów pokrewnych);
- sporządzanie notatek (sprawozdań) z bezpośrednich obserwacji lekcji;

³ W celu opracowania zestawienia dokonano analizy porównawcze zapisów stosownych dokumentów przy uwzględnieniu trzech podstawowych kryteriów: rola praktyk pedagogicznych w kształceniu przyszłych nauczycieli, cele praktyk pedagogicznych, główne czynności podejmowane podczas praktyk przez studentów. Wykorzystano m.in. publikacje: E. Świtalski (1996), Z. Podgórski (1997, 2000), K. Lis i in. (2009,) dotyczące praktyk w zakresie geografii i przyrody oraz publikacje odnoszące się do praktyk pedagogicznych w zakresie fizyki i chemii w czterech krajach będących uczestnikami Projektu EU-TRAIN (Bułgarii, Estonii, Polski i Finlandii), m.in. P. Perkinen (2008a), Z. Raykova, S. Nikolov (2008).

- hospitowanie i prowadzenie zajęć pozalekcyjnych i fakultatywnych;
- obserwowanie różnych metod nauczania w szkole, analizowanie ich i nabycie kompetencji w zakresie wykorzystania tych analiz we własnej praktyce;
- planowanie własnych lekcji, przygotowywanie konspektów (scenariuszy) lekcji, które mają być prowadzone przez studenta,
- prowadzenie lekcji w oparciu o konspekty (lub scenariusze) z użyciem różnych form i metod kształcenia, wcześniej omówione z nauczycielem prowadzącym praktykę;
- poprawienie notatek i zeszytów uczniowskich (zeszytów przedmiotowych lub zeszytów ćwiczeń);
- przygotowanie, przeprowadzenie, poprawienie i ocena różnych form pisemnej kontroli wiadomości i umiejętności uczniów;
- wykorzystanie różnorodnych środków dydaktycznych oraz technologii informacyjnych;
- planowanie i przeprowadzenie demonstracji w sali dydaktycznej oraz obserwacji i pomiarów w terenie;
- samodzielne wykonanie pomocy dydaktycznej uzgodnionej z nauczycielem;
- pełnienie dyżurów w okresie ich wykonywania przez nauczyciela prowadzącego praktykę;
- praca z wykorzystaniem dokumentów szkolnych oraz przygotowanie różnego rodzaju dokumentacji obowiązującej placówkę;
- poznanie specyfiki pracy w różnych typach szkół oraz nauczania przedmiotu kierunkowego w zakresie podstawowym i rozszerzonym;
- planowanie, organizacja, ukierunkowanie i motywowanie niezależnych działań uczniów;
- zapoznanie się z działalnością wychowawcy klasy w zakresie: poznawania wychowanków, organizacji życia klasy szkolnej, koordynacji czynności wychowawczych z młodzieżą i rodzicami;
- analizowanie i ewaluacja procesu nauczania;
- doskonalenie swojego samodzielnego uczenia się;
- śledzenie pracy zawodowej nauczyciela i ścieżek jego awansu zawodowego;
- uczestniczenie w posiedzeniach rad pedagogicznych, w zebraniach rad rodziców, w imprezach okolicznościowych, konferencjach metodycznych dla nauczycieli, jeżeli w czasie trwania praktyki są takie organizowane.

Komisja Europejska podkreśliła znaczenie wymiany – praktyk – w ogólnym programie kształcenia nauczycieli (za: Lampiselkä 2008a). Za realizacją tej idei przemawia sygnalizowany już uprzednio brak istotnych różnic w praktycznym kształceniu nauczycieli, które uniemożliwiałyby opracowanie modelowego programu praktyk pedagogicznych, odpowiadającego zunifikowanym potrzebom poszczególnych państw członkowskich. Dyktoriat Generalny Edukacji i Kultury Fizycznej Komisji Europejskiej ustalił cztery zasady dotyczące kompetencji i kwalifikacji nauczycieli i instruktorów (Lampiselkä 2008b). Zgodnie z nimi: (1) zawód nauczyciela powinien być zdobywany równoległe z uzyskiwaniem tytułu zawodowego; (2) zawód nauczyciela wymaga uczenia się przez całe życie; (3)

Ryc. 1. Wspólne europejskie zasady dotyczące kształcenia nauczycieli

Fig. 1. Common European rules for Teacher Training

Źródło: opracowano na podstawie J. Lampiselkä (2008a, b)

praktyki pedagogiczne powinny odbywać się w różnych krajach; (4) zawód nauczyciela opiera się na współpracy i badaniach dydaktycznych (ryc. 1).

Zasada pierwsza – uzyskania statusu zawodowego nauczyciela wraz z otrzymaniem dyplomu ukończenia studiów I lub II stopnia⁴ – sprowadza się do uzyskania formalnych kompetencji zawodowych przez studentów – przyszłych nauczycieli, zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami⁵, ale też społecznej i kulturalnej wrażliwości (Lampiselkä 2008b). Zasada druga – uczenia się przez całe życie – obliuguje przyszłego nauczyciela, by rozumiał znaczenie uaktualniania posiadanej wiedzy i pozyskiwania nowej wiedzy oraz zdolności do jej rozwijania w toku całej kariery zawodowej. Zgodnie z trzecią zasadą, student już podczas zdobywania kwalifikacji nauczycielskich dla swojego osobistego rozwoju powinien mieć możliwość praktycznego zapoznania się z pracą nauczyciela w innych krajach UE. Z kolei czwarta zasada podnosi znaczenie współpracy pomiędzy organizacjami i instytucjami, które są zaangażowane w proces kształcenia nauczycieli, w tym głównie znaczenie prowadzenia pedagogicznych projektów badawczych, zorientowanych na identyfikację najlepszych praktyk i na stałe dążenie do zaspokojenia potrzeb rozwijających się społeczeństw (Anon 2005, Donert i in. 2008).

⁴ W związku z podjęciem przez MEN w 2016 r. decyzji o kolejnej reformie systemu edukacji w Polsce należy oczekiwać także zmian w zakresie kształcenia nauczycieli. Jednak, ze względu na wstępny etap reformy, dotychczas nie upubliczniono wiadomości o przewidywanym trybie uzyskiwania kwalifikacji do zawodu nauczyciela.

⁵ S. Piskorz (1996, s. 144) tak to określił: „Nauczyciel geografii – specjalność zawodowa; osoba utożsamiająca się z tym zawodem. Specjalność tę należy rozpatrywać w kategoriach zawodu wyuczonego i zawodu wykonywanego; a. zawód wyuczony – ukończone studia wyższe obejmujące przygotowanie geograficzne i psychologiczno-dydaktyczne; b. zawód wykonywany – kompetentne lub niekompetentne nauczanie geografii w szkole; c. kompetentne nauczanie geografii – efektywne upowszechnianie geograficznej wiedzy, kształtowanie różnych umiejętności merytorycznych i formalnych oraz wdrażanie w określony system wartości i wyrabianie odpowiednich postaw, przez osobę mającą odpowiednie przygotowanie (podane w punkcie a)”.

Dążenie do wdrożenia wskazanych zasad spowodowało zainteresowanie Pracowni Dydaktyki Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK możliwościami współpracy z zagranicznymi ośrodkami naukowymi kształcącymi nauczycieli w zakresie praktycznego przygotowania do zawodu, co szerzej przedstawiono w dalszej części opracowania. Podejmując tego typu współpracę, brano pod uwagę (poza zamiarem wymiany doświadczeń) także fakt braku jednolitego wzorca programu praktyk pedagogicznych dla nauczycieli geografii w Polsce, podczas gdy analogiczny był już w fazie opracowania przez dydaktyków fizyki i chemii (por. Przegiętka, Turło 2008, Turło 2008).

MIĘDZYNARODOWE PRAKTYKI PEDAGOGICZNE NA WYDZIALE NAUK O ZIEMI UMK

Wymiana międzynarodowa, która odbywa się w ramach dużych programów europejskich, pozwala na mobilność kadry i studentów. Nawiązywanie kontaktów międzynarodowych może nastąpić również na poziomie wydziałów, katedr, pojedynczych zakładów czy pracowni. Wąska specjalizacja tych ostatnich (np. jednostek zajmujących się kształceniem nauczycieli) oraz mniejsza formalizacja przynosi o wiele więcej bezpośrednich korzyści od projektów ogólnouczelnianych. Przykładem dobrych praktyk w tym zakresie jest współpraca Wydziału Nauk o Ziemi UMK z Liverpool Hope University. Pomysł na nawiązanie współpracy pojawił się podczas spotkań odbywanych w ramach sieci HERODOT finansowanej ze środków europejskich w latach 2002–2006 (HERODOT Network 103700-CP-1-2004-1-UK-ERASMUS-TN) zrzeszającej kadrę naukowców, której główną misją była promocja i rozwój geografii na wszystkich poziomach edukacyjnych (Donert i in. 2008).

Liverpool Hope University to jedyny w Europie ekumeniczny uniwersytet, ukształtowany według chrześcijańskich zasad, który obejmuje wszystkie jego odłamy i ich nie podważa. Historia jego utworzenia sięga XIX w., gdy w Liverpoolu i Wellington powstały pierwsze szkoły wyższe (S. Katharine's, Notre Dame) umożliwiające kształcenie kobiet. W 1964 r. do tej grupy szkół wyższych dołączyło także Kolegium Nauczycielskie Chrystusa (Christ's College), które było pierwszym koedukacyjnym katolickim kolegium nauczycielskim w Anglii. Na początku lat 80. XX w. wszystkie trzy wymienione szkoły wyższe zostały połączone w Liverpool Institute of Higher Education (LIHE), a tamtejszy arcybiskup nazwał to wydarzenie „znakiem nadziei” (ang. *sign of hope*), nadając instytucji nazwę Liverpool Hope. Dalszy rozwój kadry naukowej i rosnąca liczba studentów sprawiły, że w 2005 r. uczelnia uzyskała status uniwersytetu. Obecnie na uczelni funkcjonują trzy wydziały: Sztuki i Humanistyki (Faculty of Arts and Humanities), Edukacji (Faculty of Education) oraz Nauk Ścisłych (Faculty of Science) z dziewiętnastoma katedrami. Na uczelni można studiować ponad 120 różnych kierunków na studiach licencjackich, magisterskich, podyplomowych oraz kursach kwalifikacyjnych (www.hope.ac.uk).

Współpraca Pracowni Dydaktyki Wydz. BiNoZ (kierowanej przez dr. hab. Z. Podgórskiego) z Liverpool Hope University rozpoczęła się od spotkania w ramach sieci HERODOT. Kontakty nawiązane przez jednego z autorów niniejszej publikacji (dr. hab. P. Charzyńskiego) przyczyniły się w 2007 r. do pierwszej wymiany studentów specjalizacji nauczycielskiej. W lutym wraz z dwoma opiekunami, Davidem Cumberlandem i Helen Gadsby, do Torunia przybyło jedenastu studentów rocznego kursu przygotowującego do zawodu nauczyciela geografii (Postgraduate Certificate in Education – PGCE). Podczas wizyty odwiedzili oni cztery toruńskie szkoły (Licea Ogólnokształcące nr 3, 5, 10 oraz Gimnazjum i Liceum Akademickie – GiLA), co pozwoliło im zapoznać się z systemem edukacji w Polsce oraz z realiami polskich szkół. Próbowali oni również swoich sił, ucząc polskich uczniów, dla których lekcja geografii w języku angielskim z rodowitymi Brytyjczykami była okazją do zwiększenia kompetencji językowych (ryc. 2). Natomiast w przypadku studentów specjalności nauczycielskiej hospitujących prowadzone przez kolegów lekcje – służyła praktycznemu poznaniu, przede wszystkim aktywizujących metod nauczania⁶, m.in. odmian dyskusji – *dyskusji konferencyjnej*, *dyskusji panelowej*, *dyskusji piramidowej (śnieżnej kuli)* – gier dydaktycznych strate-

Ryc. 2. Lekcja geografii prowadzona przez studentkę z Wielkiej Brytanii w toruńskim GiLA (fot. R. Stańczyk, luty 2007 r.)

Fig. 2. Geography lesson carried out by student from UK in Academic Gymnasium and Lyceum in Toruń (fot. R. Stańczyk, February 2007)

⁶ Autorzy jako metodę aktywizującą traktują każdą z metod kształcenia, która wyróżnia się co najmniej jedną spośród następujących rodzajów aktywności: aktywnością poznawczą ucznia o charakterze twórczym, aktywnością emocjonalno-artystyczną, aktywnością praktyczno-techniczną, w której nauczyciel steruje czynnościami odkrywczymi ucznia i je kontroluje (za: Charzyński i in. 2004).

gicznych sytuacyjnych – *metody projektu, drzewka decyzyjnego, metaplanu*, ćwiczeń kształcących formalnie (wyobraźni) – *mapy mentalnej, giełdy pomysłów*; metod studiów przykładowych – *studium przypadku (metody przypadków)*.

Studenci wymienili się również materiałami i spostrzeżeniami dotyczącymi zagadnień objętych tematami ich prac magisterskich. Podczas prezentacji multimedialnych odpowiadali na liczne pytania. Polskich studentów interesowały zagadnienia dotyczące: wykorzystywania tablicy interaktywnej, wycieczek szkolnych, perspektyw absolwentów studiów nauczycielskich na rynku pracy i stosowania różnorodnych środków dydaktycznych podczas lekcji oraz systemu szkolnictwa Wielkiej Brytanii. Brytyjscy goście odwiedzili również siedzibę Stowarzyszenia Oświatowców Polskich w Toruniu, gdzie zapoznali się z polskimi podręcznikami do nauczania geografii. W drodze na lotnisko polskie studentki oprowadziły zagranicznych gości po zamkach w Gniewie i Malborku oraz po staromiejskiej części Gdańska.

W czerwcu tego samego roku nastąpiła rewizyta dziewięciu polskich studentów i dwóch opiekunów, którzy spędzili w Liverpoolu cztery dni (ryc. 3). Podobnie jak to miało miejsce w Polsce, również prowadzili lekcje w szkołach w Wielkiej Brytanii. Pozwoliło to na przełamanie barier językowych i zapoznanie się z obcojęzyczną terminologią dydaktyczną przy tworzeniu materiałów czy konspektów lekcji. Wizyta w szkołach była też okazją do pozyskania informacji na temat brytyjskiego systemu edukacji. Należy ponadto wspomnieć, że każdy wyjazd był cennym doświadczeniem także dla kadry, która poznawała założenia systemów edukacyjnych innych państw oraz wymieniała doświadczenia dydaktyczne.

W 2008 r. nastąpiła kolejna obustronna wymiana. Liczba polskich studentów nie zmieniła się, natomiast liczba Brytyjczyków, którzy przyjechali do Polski, wzrosła z 9 do 17 osób (ryc. 4). W kolejnych latach studenci geografii UMK (o specjalności nauczanie geografii) wyjeżdżali na edukacyjne warsztaty w ramach dwóch projektów IP:

- Expanding Horizons in European Geography Education – ExHEGeT (Lis i in. 2009);
- The Cultural Heritage and Its Sustainability in Europe (CHiSE).

W skład konsorcjum projektu ExHEGeT, którego motywem przewodnim były migracje jako studium przypadku w procesie nauczania geografii, wchodziły następujące uczelnie:

- Uniwersytet Mikołaja Kopernika (instytucja składająca wniosek i zarządzająca projektem, koordynatorem był dr hab. P. Charzyński);
- Gazi University z Ankar, Turcja;
- Babeş-Bolyai University z Klużu-Napoki, Rumunia;
- Liverpool Hope University (tylko 1. rok projektu);
- University of Ljubljana (2. i 3. rok projektu);
- Uniwersytet Wileński (3. rok projektu).

W ramach projektu zorganizowano warsztaty dydaktyczne w Klużu-Napoce (2009), Ankarze (2010) i Lublanie (2011) (<https://sites.google.com/site/charzynskiprzemyslaw/home/projects/exheget>).

**Praktyka zawodowa z dydaktyki
Liverpool 11-15.06.2007**

Opiekunowie
dr hab. Zbigniew Podgórski
dr Przemysław Charzyński
Agata Chmielec
Krzysztof Dankowski
Agnieszka Nawrocka
Michalina Jarzyńska
Natalia Ogonowska
Magdalena Reif
Tomasz Sojka
Emilia Karbowska
Remigiusz Stańczyk

Studenci

Dzień 1
Po półtoragodzinnym przelocie z poznańskiego lotniska Ławice grupa wylądowała na liverpoolskim lotnisku im. Johna Lennona. Stamtąd została odebrana przez Helen Gadsby i przetransportowana do miasteczka uniwersyteckiego Liverpool Hope University.

Dzień 2
Drugiego dnia studenci zostali podzieleni na trzy grupy. Każda z nich hospitowała i prowadziła lekcje w języku angielskim. Wizyta w każdej ze szkół kończyła się zwiedzaniem i pozowaniem szkolnictwa Wielkiej Brytanii.

Po południu wraz z historykiem Dawidem Cumberlandem studenci i ich opiekunowie mieli okazję zwiedzić najciekawsze zakątki miasta. Po wycieczce studenci razem ze swoimi kolegami z Liverpool Hope University wykonali mapy myślowe dotyczące zagadnień geograficznych.

Po południu grupa udała się do miasteczka Ainsdale (na północ od Liverpoolu) nad Morzem Irlandzkim. W znajdującym się tam rezerwanie można było podziwiać procesy wydymowe. Było to także jedyne miejsce na wyspach gdzie występowały rude wiewiórki. Wieczorem przyszedł czas na odpoczynek przy grillu w Setton Park i integrację z angielskimi studentami.

Dzień 3
Kolejny dzień przypominał nieco poprzedni, z tą różnicą, że tylko jedna z grup udała się do szkoły gdzie przeprowadziła kolejną lekcję w języku angielskim. Była to szkoła, do której uczęszczali niegdyś John Lennon i Paul McCartney. Pozostałe grupy hospitowały zajęcia prowadzone przez brytyjskich nauczycieli. Resztę dnia studenci spędzili zwiedzając miasto m.in. muzeum przy stadionie FC Liverpool.

Dzień 4
Tego dnia grupa udała się na wycieczkę z możliwością wspinaczki po wapieniach w Ingleton. Niestety angielska, kapryśna pogoda pokrzyżowała plany. Zżębieni schronili się w wiejskiej chacie popijając gorącą czekoladę z bitą śmietaną i zjadając ciastka serwowane przez angielską staruszkę. Wieczorem wszyscy przygotowali się do opuszczenia Wielkiej Brytanii.

Opracowanie: T. Sojka

Ryc. 3. Poster dokumentujący pierwszy wyjazd studentów geografii UMK do Liverpoolu (2007)

Fig. 3. Poster documenting the first trip of NCU geography students to Liverpool (2007)

349° 350° 351° 352° 353° 354° 355° 356° 357° 358° 359° 0° 1° 2° 3°

61° 60° 59° 58° 57° 56° 55° 54° 53° 52° 51° 50° 49°

PRAKTYKA ZAWODOWA Z DYDAKTYKI LIVERPOOL 27-30.06.2008 R.

OPIEKUNOWIE

Dr Przemysław Charzyński

Dr Magdalena Nocny

Dorota Grabowska

Sławomir Dziak

STUDENCI

Ewelina Kujawa

Natalia Śadłej

Marta Stefaniak

Katarzyna Wojdak

Chester

Miasto założone przez Rzymian około 2000 lat temu. Było znane jako *Deva* lub *Castra Devana*. Od X w. stał się siedzibą hrabstwa Cheshire. Dzięki to ośrodkiem handlowo-przemysłowym. Chester słynie z charakterystycznej zabudowy, białych kamiennych budynków z dwukondygnacyjnymi galeriami.

Katedra z XIII-XIV w.

Zegar na Eastgate Street

Rooftop najstarszy niż wieżowiec katedry w Wielkiej Brytanii.

Llanberis

Walijska wieś turystyczna położona w hrabstwie Gwynedd u podnóża Snowdonu. Osada powstała przy kopalni wydobywającej węgiel.

Nazwa szczytu oznacza „Śnieżną Górę”. Jej wys. to 1085 m.n.p.m.

Liverpool

Miasto położone jest na zachodnim wybrzeżu Wielkiej Brytanii na północnym brzegu rzeki Mersey. Zamieszkuje je 460 tys. mieszkańców. Jest drugim po Londynie ośrodkiem portowym Wielkiej Brytanii oraz jednym z najważniejszych ośrodków w historii (dziedziczy handlowi i nowolokami, a także handlowi i komunikacji pasażerskiej z Ameryką). Jest również ważnym ośrodkiem przemysłowym (grzeźni palenisk, samochodowy i elektroniczny/kulturowy i naukowy).

W tym mieście poborczy jest University of Liverpool założony w 1881 r. Ważnym ośrodkiem edukacyjnym jest Liverpool Hope University. Założony w 1884 r. uniwersytet jest jednym z najstarszych instytucji edukacyjnych wyjątkowo w północno-zachodniej Anglii, a jednocześnie jednym z najmłodszych uniwersytetów w kraju.

Podległym na nim małe, studentów zgromadzić z ponad 60 krajów. Liverpool Hope oferuje ponad 500 połączeń kursowych dla studentów (konkursów, od tradycyjnych - literatura angielska i historia - do bardziej współczesnych jak: biznesu czy marketing).

United Kingdom

Conwy

Miasto położone w północnej Walii. Posiada 5 tys. mieszkańców, jako jedno z nielicznych w Europie otoczone jest średniowiecznym murem. Zamek wzniesiono z rozkazu króla Edwarda I w latach 1285-1289. Mał by włączony w zaleszony kraj zamków walijskich.

Najmniejszy dom w Anglii wymiary: 3,05x1,8 m.

Most podwieszany zbudowany przez Thomasa Telforda w 1826 r. Stylizowany na średniowieczną budowlę.

Ostatni dzień pobytu w Liverpoolu - wizyta w szkole St. Francis Xavier's College

St. Francis Xavier's College - jest rzymskokatolicką szkołą podstawową, zlokalizowana w Woolton w Liverpoolu. Jest to szkoła męska, w której uczniwie to chłopcy w wieku 7-11 lat. Zarządzana jest przez Bractwo Chrześcijańskie, którego głównym celem jest „Sprawić by Jezus był lepiej poznany i bardziej kochany”. Szkoła specjalizuje się w nauczaniu przedmiotów ścisłych, m.in. matematyki i informatyki.

Hospitacja lekcji Geografii
Temat: Globalization
Lecja była prowadzona przez nauczyciela geografii, który przedstawił zagadnienia na przykładzie narodowości piłkarzy klubów angielskich.

Nasza Lekcja
Temat: The most beautiful sites of Poland (Najpiękniejsze miejsca w Polsce).
Prowadząca: Dorota Grabowska, Marta Stefaniak, Katarzyna Wojdak

Karta pracy - przykładowe zadania

1. Mark Poland on a map of Europe.
2. On the map assign given to chosen points: Gdańsk, Toruń, Warszawa, Kraków, Zakopane, Wrocław.
3. What do you know about Nicolaus Copernicus?
4. What is the coat of arms of Poland showing?
5. What is a capital city of Poland?
6. What river Cracow is situated on?
7. Do you know some mountain ranges in Poland?
8. What city is famous for gingerbreads?

349° 350° 358° 359° 0° 1° 2° 3°

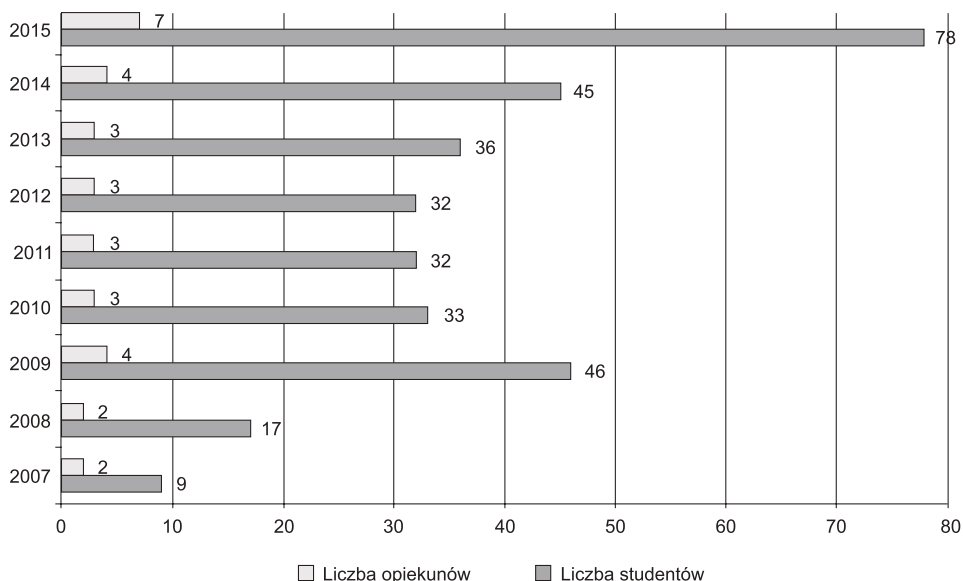
Ryc. 4. Poster dokumentujący drugi z wyjazdów studentów do Liverpoolu (2008)
Fig. 4. Poster documenting the second trip of NCU geography students to Liverpool (2008)

Okres trwania projektu CHiSE (<https://sites.google.com/site/chiseproject/>) to lata 2012–2014. Problematyka koncentrowała się wokół dziedzictwa kulturowego i jego pozycji w programach nauczania geografii i historii w krajach partnerskich. Warsztaty dydaktyczne dla studentów uczelni partnerskich zostały zorganizowane w Toruniu (2012), Lizbonie (2013) i Ankarze (2014). W skład konsorcjum tego projektu wchodziły:

- Gazi University z Ankary, Turcja (instytucja składająca wniosek i zarządzająca projektem, koordynatorem był dr S. Sahin);
- Uniwersytet Mikołaja Kopernika;
- Uniwersytet Wileński;
- Uniwersytet Lizboński;
- Uniwersytet Masaryka z Brna.

Po roku 2008 współpraca z Hope University z Liverpoolu przybrała kierunek jednostronnej wymiany. Z każdym kolejnym rokiem rosła liczba przyszłych nauczycieli z Wielkiej Brytanii. W latach 2007–2015 liczba studentów z Liverpool Hope University odbywających praktyki w Toruniu zwiększała się – do 78 osób w 2015 r. (ryc. 5). W sumie podczas całego projektu Toruń odwiedziło 328 studentów oraz kilkunastu opiekunów.

Wśród studentów z Anglii uczestniczących w praktykach nauczycielskich w polskich szkołach byli (poza geografami) także słuchacze innych specjalności. Prowadzili zajęcia z wielu przedmiotów, takich jak: przyroda (science), zajęcia artystyczne (performing arts), przedsiębiorczość, religioznawstwo, język

Ryc. 5. Liczba studentów i opiekunów, uczestników praktyk pedagogicznych w latach 2007–2015

Fig. 5. Number of students and tutors, participating in teaching practices in Years 2007–2015

Tabela 1. Szkoły z Torunia, które uczestniczyły w międzynarodowych praktykach nauczycielskich

Table 1. Schools from Toruń participating in the international teaching practices

Rok	Szkoły uczestniczące w projekcie	Liczba szkół	Realizowane przedmioty
2007	III Liceum Ogólnokształcące, V Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie	4	geografia
2008	III Liceum Ogólnokształcące, IV Liceum Ogólnokształcące, V Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie	5	geografia
2009	III Liceum Ogólnokształcące, IV Liceum Ogólnokształcące, V Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja	6	geografia, przyroda*
2010	V Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego	5	geografia, przyroda
2011	III Liceum Ogólnokształcące, IV Liceum Ogólnokształcące, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego	5	geografia, przyroda
2012	IV Liceum Ogólnokształcące, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja	4	geografia, przyroda
2013	IV Liceum Ogólnokształcące, V Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Gimnazjum nr 3, Zespół Szkół Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego	7	geografia, przyroda

2014	IV Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Szkoła Podstawowa nr 7, Gimnazjum nr 8, Gimnazjum nr 10, Gimnazjum nr 24, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja, Gimnazjum i Liceum Akademickie	9	zajęcia artystyczne, j. hiszpański, geografia, przyroda, matematyka, historia, j. francuski, j. angielski, muzyka
2015	IV Liceum Ogólnokształcące, VIII Liceum Ogólnokształcące, X Liceum Ogólnokształcące, Gimnazjum nr 24, Społeczne Gimnazjum im. J. Słowackiego, Szkoła Podstawowa nr 7, Gimnazjum i Liceum Akademickie, Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja	8	geografia, przyroda, religioznawstwo, matematyka, muzyka, historia, informatyka, j. francuski, j. hiszpański, j. angielski,

* odpowiednik polskich przedmiotów biologia, chemia, fizyka

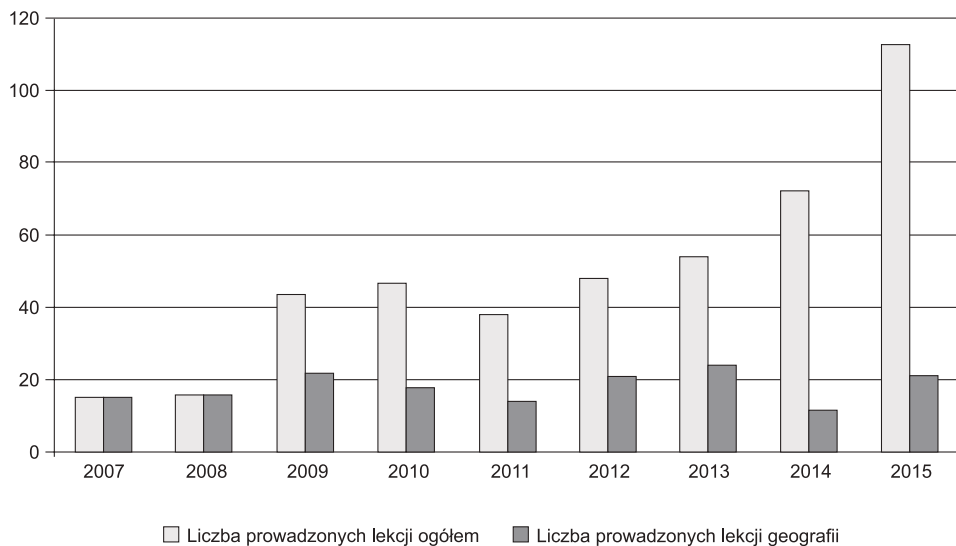
Źródło: na podstawie dokumentacji projektu.

hiszpański, a nawet wychowanie fizyczne (tab. 1). W każdym roku lista przedmiotów ulegała zmianie. W 2014 r. przeprowadzono zajęcia w języku angielskim z dziesięciu różnych przedmiotów w szkołach podstawowych, gimnazjach i liceach ogólnokształcących Torunia. Liczba szkół biorących udział w projekcie wzrosła z czterech w 2007 r. do dziewięciu w 2014 r. Wśród szkół, które od samego początku uczestniczyły w projekcie, był Zespół Szkół UMK Gimnazjum i Liceum Akademickie z Torunia, a dokładniej Liceum Akademickie wielokrotnie ogłoszane przez „Tygodnik Polityczno-Informacyjny Perspektywy” najlepszym liceum ogólnokształcącym w Polsce (www.perspektywy.pl, Podgórski i in. 2012). Swoje zaangażowanie wykazywały też szkoły niepubliczne, np. Społeczne Gimnazjum Stowarzyszenia Edukacja czy Społeczne Gimnazjum nr 7 im. Juliusza Słowackiego. Studenci odbywający praktykę pedagogiczną w ramach projektu mieli okazję porównać państwowy i prywatny typ szkolnictwa w Polsce. Wraz ze wzrastającą liczbą uczestników systematycznie rosła także liczba opiekunów. W ostatnim omówionym roku wymiany przyjechało do Polski siedmioro nauczycieli akademickich różnych specjalności, opiekunów poszczególnych kierunków w ramach kursów PGCE prowadzonych na Liverpool Hope.

W ramach projektu w latach 2007–2015 przeprowadzono w sumie 447 lekcji w języku angielskim z zakresu różnych przedmiotów (ryc. 6). Ich liczba systematycznie wzrastała od 16 w 2007 r. do 113 w 2015. Spośród wszystkich lekcji 163 (37%) były to lekcje geografii.

Podczas lekcji geografii przeważały tematy z zakresu geografii fizycznej (tab. 2). Dotyczyły one głównie zagadnień związanych z rzeźbotwórczą działalnością wód płynących, wód morskich czy wiatru. Popularnymi tematami były również zjawiska wulkaniczne oraz zmiany klimatu. Natomiast zagadnienia z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej obejmowały procesy migracji, rozmieszczenia ludności oraz handlu. W dwóch przypadkach omawiano zagadnienia ogólne odnosząc się do konkretnego regionu na świecie. Na przykładzie huraganu Katrina przedstawiono schemat powstawania i niszczycielskich skutków tego zdarzenia

Ryc. 6. Liczba przeprowadzonych lekcji w ramach międzynarodowych praktyk pedagogicznych w latach 2007–2015

Fig. 6. Number of lessons conducted in the framework of international teaching practices in the years 2007–2015

Tabela 2. Tematy z geografii, realizowane podczas projektu międzynarodowych praktyk
Table 2. Geography topics realized during the project of the international practices

Rok	Tematy lekcji	Liczba lekcji geografii
2007	Rivers/Coastal erosion/Natural hazards/Limestone/Erosion along the Withernsea Coast/Glacial processes/Heritage and identity/Volcanoes/British culture/Hurricanes/Deserts	15
2008	Trade game/Earthquakes/Population game/Plate tectonics/Global warming/Monserrat volcano/National identity/Water supply	16
2009	Plate tectonics/Trade game/Migration/Ecosystems/Urbanisation in LEDC/Urban regeneration/Climate change/Docklands redevelopment	22
2010	Development/Coasts/Rainforests/Climate change/Fair trade	18
2011	Rivers/Volcanoes/Tectonics/Earthquake buildings/Glaciation	14
2012	Rivers/Olympics/Weather systems/Mapwork/Tourism	21
2013	Plate tectonics/Migration/Carbon footprint/Earthquakes/Trade game/Volcano memory/Rainforests adaptations/Distribution of Aids	24
2014	Volcanoes/Global Warming/Hurricane Kathrina /Trade game	12
2015	Urban regeneration/Rainforests/Town planning/Fair trade/Biomes/Glaciation/Rivers	21

Źródło: opracowano na podstawie dokumentacji projektu.

ekstremalnego. Charakterystykę i skutki zjawisk wulkanicznych zaprezentowano uczniom na przykładzie Monserattu – wyspy wulkanicznej położonej w archipelagu Małych Antyli. Większość omawianych zagadnień była zgodna z podstawą programową kształcenia ogólnego (*Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r.*).

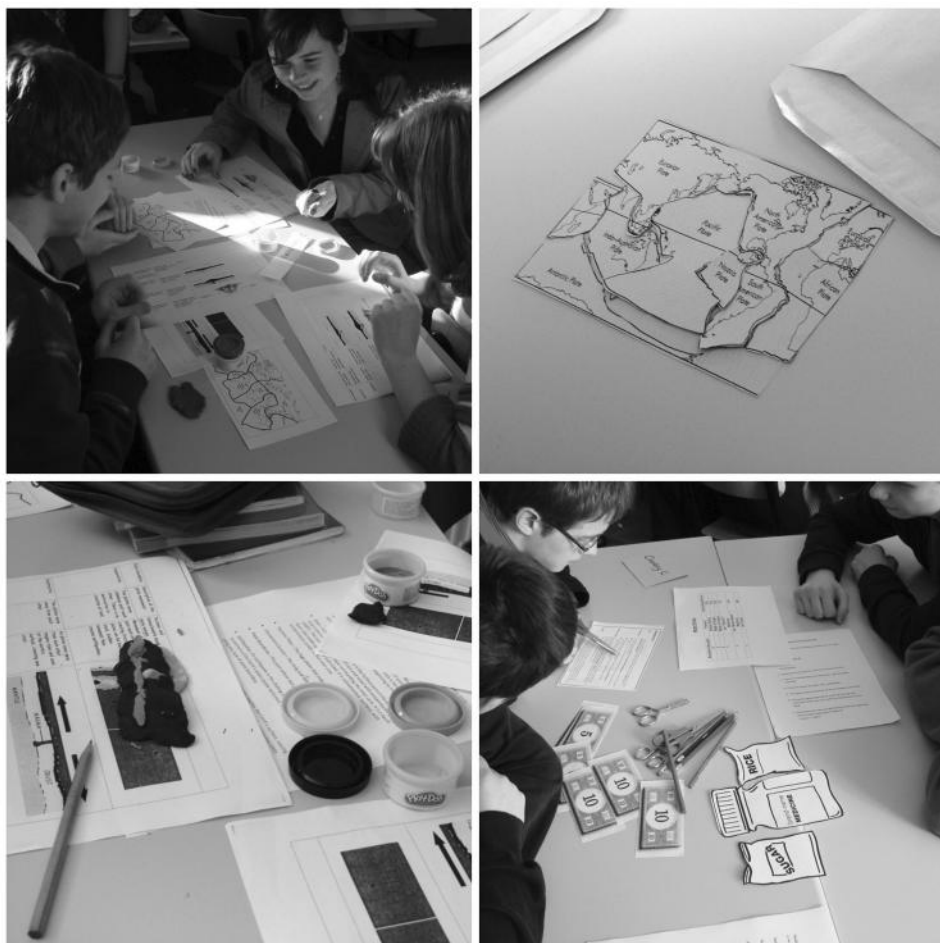
KORZYŚCI Z PROJEKTU MIĘDZYNARODOWYCH PRAKTYK PEDAGOGICZNYCH

Korzyści płynące z międzynarodowych praktyk pedagogicznych dla studentów i nauczycieli akademickich są niewymierne. Podczas każdej praktyki najważniejszą rolę odgrywają studenci, którzy mają do wykonania szereg zadań i czynności. Są one związane z przygotowaniem procesu dydaktycznego poprzez tworzenie przemyślanych koncepcji lekcji i zapisanie ich w formie konspektów, formułowanie celów lekcji oraz przygotowanie materiałów dla uczniów i dobór środków dydaktycznych. Zadania odnoszące się do przebiegu procesu dydaktycznego dotyczą umiejętności dydaktycznych, organizacyjnych i komunikacyjnych. Wszystkie umiejętności demonstrowane przez studentów zagranicznych w obcym środowisku wymagały wielu ćwiczeń. Praca z uczniami z innych krajów była okazją do sprawdzenia wpływu bariery językowej na przebieg nauczania. W dobie otwartych granic i swobodnego przepływu ludności pomiędzy krajami Europy sytuacje, gdy w publicznej szkole pojawiają się uczniowie innych narodowości, są coraz częstsze. Korzyści z organizacji międzynarodowych warsztatów zostały dostrzeżone także przez inspektorów z Ofsted (Office for Standards in Education, Children's Services and Skills). W raporcie oceniającym program i organizację kursu 'Science' oferowanego przez Liverpool Hope za wielką jego zaletę uznano fakt wymiany w kontekście wzrostu mobilności mieszkańców Unii Europejskiej i zwiększonej emigracji do państw „starej” Unii (Ofsted 2012).

Współpraca przyszłych nauczycieli geografii z różnych krajów UE stanowi dla polskich studentów i nauczycieli doskonałą okazją do zwiększenia kompetencji zarówno z zakresu dydaktyki, jak i komunikacji w obcym języku⁷. Dla jednostek zajmujących się kształceniem przyszłych nauczycieli geografii, które jednocześnie współpracują z uczelniami zagranicznymi w zakresie wymiany studentów, to przede wszystkim okazja do wzbogacenia oferty dydaktycznej studiów oraz do przyciągnięcia nowych studentów. Kontakt z obcokrajowcami przyczynił się bezpośrednio do podjęcia decyzji o rozpoczęcia kształcenia w kierunku nauczania bilingwalnego. Przy tak niewielkiej liczbie godzin praktyk dydaktycznych przewidzianych uniwersyteckimi programami kształcenia w Polsce w porównaniu z Anglią (w której kurs nauczycielski przewiduje 120 dni w szkole), każda okazja do obserwacji lekcji i wymiany doświadczeń pomiędzy studentami czy nauczycielami jest zatem niezwykle cenna. Sprzyja ona poznaniu odmiennego podejścia do form i metod nauczania. Poprzez kontakt z różnymi „szkołami” metodycznymi

⁷ Por. P. Charzyński i in. (2012).

poznaje się praktyczne aspekty wykorzystania metod kształcenia i środków dydaktycznych lub ich odmienne zastosowania, co niewątpliwie wzbogaca warsztat metodyczny nauczyciela. Blisko dziesięcioletnie doświadczenia związane z wymianą pokazują, że strategie nauczania stosowane podczas lekcji przez nauczycieli z Anglii opierają się w dużo większym stopniu na metodach aktywizujących i wykorzystaniu licznych środków dydaktycznych, które angażują uczniów manualnie, a których rola zmalała po upowszechnieniu komputerów i multimedialnych cyfrowych ze stratą dla kształcenia elementów politechnicznych w nauczaniu geografii (ryc. 7). Pozwalają one uczniowi bardziej zaangażować się w proces nauczania-uczenia się, co nie znaczy, że nadają się na każdą lekcję i we wszystkich

Ryc. 7. Środki dydaktyczne stosowane przez brytyjskich studentów podczas lekcji geografii w toruńskich szkołach (2009)

Fig . 7. Educational aids used by British students during geography lessons in Toruń schools (2009)

grupach wiekowych uczniów. W opinii wszystkich roczników studentów geografii o specjalności nauczycielskiej UMK są one ciekawe, ale użyteczne przede wszystkim w szkole podstawowej do nauczania treści geograficznych (i pozostałych również) w ramach przedmiotu przyroda.

Duże korzyści z międzynarodowych praktyk czerpią uczniowie ze szkół, w których ona się odbywa. Lekcje przedmiotu w języku obcym stwarzają możliwość nauki nowego, specjalistycznego słownictwa, a tym samym prowadzą do podniesienia kompetencji językowych. Kontakt z ludźmi z innego kraju oraz z językiem obcym może być przyczyną zwiększenia motywacji do nauki języka obcego. Podobna chęć może się pojawić wśród nauczycieli, którzy również mają bezpośredni kontakt ze studentami prowadzącymi zajęcia w języku obcym oraz ich opiekunami. Spotkania w ramach międzynarodowych projektów służą też poznaniu założeń systemów edukacyjnych poszczególnych państw UE. Pozwala to na wymianę doświadczeń dotyczących różnych obszarów szkolnictwa m.in. technologii informacyjnych, pracy z uczniem zdolnym, pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych czy ewaluacji szkół i egzaminów zewnętrznych.

Wymiana ta umożliwi wzbogacenie oraz przeniesienie pozytywnych wzorców do naszego systemu edukacyjnego, ale także uniknięcie błędów wynikających z bezrefleksyjnego wprowadzania popularnych na zachodzie rozwiązań edukacyjnych, które niekoniecznie sprawdzą się w polskich realiach. Pozwala ona na lepsze zrozumienie problemów edukacyjnych poszczególnych państw oraz wypracowanie, jak w przypadku projektu EU Train (Przeiętka, Turło 2008), wspólnych zasad kształcenia i praktyk pedagogicznych (w tym międzynarodowych) przyszłych nauczycieli przedmiotów przyrodniczych. Jedną z nich jest uznawanie praktyki pedagogicznej w innym kraju europejskim (Przeiętka, Turło 2008). Wszelkie działania, jakie podejmuje się w tym zakresie, mają wpływ na to, że integracja na płaszczyźnie edukacyjnej, tak ważna dla państw członkowskich UE, następuje w większym stopniu.

LITERATURA

- Anon, 2005, *Questionnaire: Quik Data Collection on Science Teaching – Training of Science Teachers, Teaching Approaches in the Curriculum, Pupil Assessment*, Eurydice European Unit, Brussels.
- Błędowski P., Stopolska J., Wężyk A., 2011, *Raport z analizy desk-research programów praktyk pedagogicznych. Opracowany w ramach projektu „Przez praktykę do zawodu – Program Praktyk Pedagogicznych w Wyższej Szkole Humanitas”*, Oficyna Wyd. „Humanitas”, Sosnowiec.
- Charzyński P., Podgórski Z., Zaklikiewicz A., 2004, *Próba klasyfikacji metod aktywizujących stosowanych w nauczaniu geografii*, [w:] M. Tracz, Z. Ziolo (red.), *Polska dydaktyka geografii jako nauka i sztuka*, AP w Krakowie, s. 34–44.
- Charzyński P., Stańczyk R., Dombek P., Sahin S., Resnik-Planic T., Ilc M., Sarnowski Ł., 2012, *Międzynarodowe warsztaty dydaktyczne – sposób na zwiększenie kompetencji przyszłych nauczycieli geografii*, [w:] Z. Podgórski, E. Szkurtat (red.), *Wybrane problemy akademickiej i szkolnej edukacji geograficznej*, Prace Komisji Edukacji Geograficznej, 2: 211–223.
- Czekańska M., 1973, *Metodyka geografii a praktyka szkolna*, PZWS, Warszawa.

- Donert K., Charzyński P., Stańczyk R., Sojka T., 2008, *The Herodot Network – Geographical step into the future*, [w:] K. Donert, P. Charzyński, Z. Podgórski (red.), *Bilingual Geography. Aims, methods, challenges*, Geography in European Higher Education, 5: 28–32, Liverpool Hope University, Liverpool.
- Lampiselkä J., 2008a, *Towards unified teacher training practice*, [w:] J. Lampiselkä, Z. Raykova (red.), *EU Train. Towards a Common Curriculum for the Teaching Practice of Science Teachers*, University of Helsinki, s. 70–87.
- Lampiselkä J., 2008b, *Dążenie do jednolitej praktyki pedagogicznej*, [w:] J. Turło (red.), *EU Train. Jednolity program praktyki pedagogicznej przyszłych nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, UMK, Toruń, s. 59–74.
- Lis K., Charzyński P., Stańczyk R., 2009, *Międzynarodowe praktyki z dydaktyki geografii – warsztaty projektu EXHEGET w Rumunii*, Nauczanie Przedmiotów Przyrodniczych. Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych, 29: 44–46.
- Majdoszka A., Bogunia M., 2008, *Final report from the teacher training practice within European Project EU Train*, Nauczanie Przedmiotów Przyrodniczych. Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych, 26: 40–41.
- Ofsted, 2012, *Liverpool Hope University Partnership. Initial Teacher Education inspection report*, listopad 2012 (<http://www.hope.ac.uk/pgce/pgcecourses/sciencepgce/>).
- Parkkinen P., 2008a, *Charakterystyka aktualnych praktyk pedagogicznych*, [w:] J. Turło (red.), *EU Train. Jednolity program praktyki pedagogicznej przyszłych nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, UMK, Toruń, s. 34–47.
- Parkkinen P., 2008b, *Description of current teacher training practice*, [w:] J. Lampiselkä, Z. Raykova (red.), *EU Train. Towards a Common Curriculum for the Teaching Practice of Science Teachers*, University of Helsinki, s. 36–55.
- Piskorz S., 1996, *Rola i zadania polskiego nauczyciela geografii na przełomie XX i XXI wieku*, [w:] *Różne drogi kształcenia i doskonalenia nauczycieli geografii. Materiały na konferencję naukową 23 i 24 kwietnia 1996 r.*, Wyd. WSP, Kraków, s. 144–152.
- Podgórski Z., 1997, *Skrypt do ćwiczeń z dydaktyki geografii*, Wyd. UMK, Toruń.
- Podgórski Z., 2000, *Interdyscyplinarne Podyplomowe Studium „Przyroda” jako forma doskonalenia zawodowego nauczycieli geografii*, [w:] Z. Ziolo (red.), *Geografia w reformowanym systemie szkolnictwa*, Wyd. Nauk. AP, Kraków, s. 86–92.
- Podgórski Z., Nawrotek E., Stańczyk A., 2012, *Gimnazjum i Liceum Akademickie w Toruniu – ocena efektywności kształcenia w świetle Ogólnopolskiego Rankingu Liceów i metody edukacji wartości dodanej*, [w:] Z. Podgórski, E. Szkurlat (red.), *Wybrane problemy akademickiej i szkolnej edukacji geograficznej*, Prace Komisji Edukacji Geograficznej, 2: 227–241.
- Przeiętka K., Turło J., 2008, *Europejski projekt EU Train*, Nauczanie Przedmiotów Przyrodniczych. Biuletyn Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli Przedmiotów Przyrodniczych, 2: 35–39.
- Raykova Z., Nikolov S., 2008, *Comparison of teacher training practice*, [w:] J. Lampiselkä, Z. Raykova (red.), *EU Train. Towards a Common Curriculum for the Teaching Practice of Science Teachers*, University of Helsinki, s. 56–69.
- Świtalski E., 1996, *Założenia organizacyjne i programowe praktyk przedmiotowo-metodycznych (tzw. „ciągłych”) studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (wersja skrócona i uzupełniona)*, Studium Pedagogiczne UMK, Toruń.
- Turło J. (red.), 2008, *EU Train. Jednolity program praktyki pedagogicznej przyszłych nauczycieli przedmiotów przyrodniczych*, UMK, Toruń.

Strony internetowe

www.erasmusplus.org.pl

www.hope.ac.uk

www.perspektywy.pl

<https://sites.google.com/site/charzynskiprzemyslaw/home/projects/exheget>

<https://sites.google.com/site/chiseproject/>

PROJEKT MIĘDZYNARODOWYCH PRAKTYK DYDAKTYCZNYCH W KSZTAŁCENIU I DOSKONALENIU NAUCZYCIELI GEOGRAFII

Streszczenie

Najpopularniejszymi europejskimi programami związanymi z edukacją są m.in. Comenius, Erasmus, Erasmus+. W każdym z wymienionych programów jednym z najważniejszych celów jest mobilność edukacyjna uczniów, studentów, a także kadry, nauczycieli, w tym nauczycieli akademickich. W niniejszym opracowaniu przedstawiono aktywną rolę Pracowni Dydaktyki i Zakładu Geografii Krajobrazu Wydz. BiNoZ UMK w realizacji mobilności w ramach wskazanych programów. Zadania te od 2013 r. realizowane są przez Katedrę Gleboznawstwa i Kształtowania Krajobrazu Wydziału Nauk o Ziemi we współpracy z Wydziałem Biologii i Ochrony Środowiska.

Celem praktyk zawodowych, odbywanych przez kandydatów na nauczycieli, jest zdobywanie umiejętności dydaktycznych z wykorzystaniem metod i środków dydaktycznych oraz zebranie pogłębionych wiadomości dotyczących roli i funkcjonowania placówki oświatowej z punktu widzenia perspektywy przyszłej pracy pedagogicznej. W takim rozumieniu praktyki pedagogiczne stanowią płaszczyznę konfrontacji w warunkach szkolnej rzeczywistości trzech składników wiedzy o zawartości pedagogicznej (ang. *pedagogical content knowledge* – PCK), tj. wiedzy kierunkowej, wiedzy pedagogicznej (z zakresu specjalności zawodowej) i wiedzy praktycznej

Korzyści płynące z międzynarodowych praktyk pedagogicznych dla studentów i nauczycieli akademickich są niewymierne. Podczas każdej praktyki najważniejszą rolę odgrywają studenci, którzy mają do wykonania szereg zadań i czynności. Są one związane z przygotowaniem procesu dydaktycznego poprzez tworzenie przemyślanych koncepcji lekcji i zapisanie ich w formie konspektów, formułowanie celów lekcji oraz przygotowanie materiałów dla uczniów i dobór środków dydaktycznych. Zadania odnoszące się do przebiegu procesu dydaktycznego dotyczą umiejętności dydaktycznych, organizacyjnych i komunikacyjnych. Duże korzyści z międzynarodowych praktyk czerpią uczniowie ze szkół, w których praktyka się odbywa. Lekcje przedmiotu nauczanego w języku obcym stwarzają możliwość opanowania nowego, specjalistycznego słownictwa, a tym samym prowadzą do podniesienia kompetencji językowych.

Wymiana międzynarodowa w zakresie praktyk pedagogicznych pozwala na lepsze zrozumienie problemów edukacyjnych poszczególnych państw. Umożliwia wzbogacenie oraz przeniesienie pozytywnych wzorców do naszego systemu edukacyjnego, a także uniknięcie błędów wynikających z bezrefleksyjnego wprowadzenia popularnych na zachodzie rozwiązań edukacyjnych, które niekoniecznie sprawdzają się w polskich realiach.

Słowa kluczowe: mobilność nauczycieli, wymiana międzynarodowa, praktyki pedagogiczne

INTERNATIONAL TEACHING PRACTICES IN PRE-SERVICE TRAINING OF GEOGRAPHY TEACHERS

Summary

The most popular European programs related to education include Comenius, Erasmus and Erasmus+. In each of these programs one of the most important goals is learning mobility of school and university students, as well as staff and teachers, including academic teachers. This paper presents an active role of the Teaching Laboratory and the Department of Landscape Geography of the Faculty of Biology and Earth Sciences, Nicolaus Copernicus University, in implementing the above mobility programs. In 2013 these tasks were taken over by the Department of Soil Science and Landscape Management of the Faculty of Earth Sciences in collaboration with the Department of Biology and Environmental Protection.

The aim of the in-service teaching practice completed by trainee teachers is gaining teaching skills with the use of teaching methods and means, as well as collecting in-depth information concerning the role and functioning of the educational institution from the point of view of prospects for a future teaching job. In this sense, teaching practice provides a platform for confrontation, in the conditions of a real school, of three components of the pedagogical content knowledge, i.e. subject matter knowledge, pedagogical knowledge (in the field of professional specialisation), and practical knowledge

The benefits of international in-service practices for trainee and academic teachers are immeasurable. During each practice the most important task lies primarily with the trainees who have to perform a series of tasks and activities. They are associated with the preparation of the educational process by creating a lesson concept in the form of a lesson plan, formulating lesson objectives, preparing materials for the pupils and selecting teaching materials. The tasks related to the teaching process include teaching, organisational and communication skills. Major benefits of such international teaching practices are drawn by pupils of the schools in which the practice takes place. If taught in a language foreign to pupils, subject lessons enable mastering new, specialised vocabulary, and thereby lead to the improvement of language skills.

International exchange regarding pre-service teaching practice enables better understanding of the educational problems of individual countries taking part in the project. It also makes the enrichment and transfer of positive models to the Polish educational system possible. Moreover, it allows avoiding errors of inconsiderate introduction of educational solutions popular in the West which do not necessarily prove adequate in the Polish realities.

Keywords: mobility of trainee teachers, international exchange, teaching practice

Translated by *Aleksandra Zaparucha*